

ISMERTETÉSEK, BÍRÁLATOK

SZENTGYÖRGYI RUDOLF, **A tihanyi apátság alapítólevele 1.**

Az alapítólevél szövege, diplomatikai és nyelvi leírása.

Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014. (117 lap és képmelléletek)*

1. Az első eredeti formájában fennmaradt hiteles oklevelünk, a Tihanyi alapítólevél keletkezésének 950. évfordulója nagymértékben fellendítette az alapítólevél és általában a szórványemlékek iránti nyelvészeti érdeklődést. Az alapítólevélben szereplő, közszóként is ismert magyar szóalakok felsorolásával és a hozzájuk fűzött etimológiai magyarázatokkal SZAMOTA ISTVÁN hívta fel elsőként a figyelmet a szórványemlékek magyar nyelvű elemeinek nyelvtörténeti fontosságára (1895). Az ő munkája után a huszadik század első felében a nyelvészek legtöbbször talán a Tihanyi alapítólevél szórványainak olvasatával és értelmezésével foglalkoztak, olykor pedig különböző nyelvtörténeti témakörökhöz kapcsolódóan elemezték nyelvi anyagát. A fordulópontot a Tihanyi alapítólevél kutatásában az jelentette, hogy 1951-ben BÁRCZI GÉZA az elődök munkáira is támaszkodva elvégezte a nyelvemlék monografikus feldolgozását. Valamelyest érthető, hogy e nagy ívű és máig viszonyítási pontnak tartott elemzés után a nyelv tudományi kutatás kevesebb figyelmet fordított az oklevélre (33–35).

A 2005-ben megrendezett szakmai konferencia (ennek anyagát lásd ÉRSZEGI szerk. 2007), illetve ZELLIGER ERZSÉBETnek az erre az ünnepi alkalomra megjelentetett tudományos ismeretterjesztő munkája (2005) hozott a Tihanyi alapítólevél kutatásában újabb fordulópontot. HOFFMANN ISTVÁN figyelme is ekkor fordult a 11. század legbecesebb nyelvemléke felé. Az alapítólevélre alapvetően helynévtörténeti forrásként tekintve tanulmányok sorát, majd önálló monográfiát szentelt e fontos szórványemlékünknek (2010).

Az itt ismertetendő munka szerzőjének, SZENTGYÖRGYI RUDOLFNak és a Tihanyi alapítólevélnek a kapcsolata valójában szintén e kerek évfordulóig vezethető vissza. A Pannonhalmi Bencés Főapátság és a Bencés Kiadó felkérésére ekkor készítette el ugyanis az oklevél latin szövegének az átíratát és magyar nyelvű

* A publikáció az MTA–DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport programja keretében készült.

fordítását, ami ZELLIGER ERZSÉBET fent említett kötetében látott napvilágot (2005). A latin nyelv kiváló ismeretét és filológiai érzékenységet egyaránt igénylő feladat pusztán csak kiindulópontja volt egy azóta is folyó tudományos kutatói munkának. A 2005 óta e témakörben rendszeresen megjelentetett tanulmányaira építve írta meg a szerző a 2011-ben megvédett doktori disszertációját. Ez a példaértékű dolgozat szolgált a 2014-ben megjelent könyvnek az alapjául, de azt az azóta is tartó kutatómunka további eredményeivel is kiegészítette SZENTGYÖRGYI RUDOLF (36–37).

2. A tihanyi apátság alapítólevele 1. Az alapítólevél szövege, diplomatikai és nyelvi leírása című kötet egy több részesre tervezett munka első darabja. A bevezetőből megtudjuk, hogy a szerző tervei szerint külön kötetben kap helyet az eddig meglehetősen kevés figyelemben részesített alapítólevélbeli személynevek elemzése, a harmadik és negyedik kötet pedig a helyneveken keresztül az oklevél módszeres nyelvtörténeti elemzését végzi majd el. E nagy ívű munkával a szerző célja nem kevesebb, mint az, hogy a 11. századból ránk maradt legfontosabb oklevél nyelvi anyagának a feldolgozását az Árpád-kori magyar nyelvtörténet szinkrón leírásának a szolgálatába állítsa (9–10).

Az első kötet kilenc fejezete — ahogyan azt az alcím (Az alapítólevél szövege, diplomatikai és nyelvi leírása) is jelzi — az alapítólevél általánosabb nyelvi és diplomatikai bemutatását tartalmazza. A szerző a teljesség igényével tárgyalja a nyelvemlék keletkezési körülményeit (13–18), az oklevél hitelessége kapcsán felvetődött kérdéseket (18–24), az alapítólevél jogtörténetét (25–28), valamint kutatástörténetét diplomatikai (28–33) és nyelvészeti (33–37) forrásként egyaránt. Részletesen bemutatja továbbá az oklevél külső (anyaga, alakja, mérete, írása, szövegképe, megerősítésének módja, 38–44) és belső (a szöveg felépítése, nyelve, stílusa) ismertetőjegyeit is (72–103). A kötetben az alapítólevél latin szövegének a magyar nyelvészeti vizsgálatok igényeinek megfelelő átirata (52–63), illetőleg magyar nyelvre történő átültetése (64–71) is helyet kapott. A szerző az alapítólevél hátlapján szereplő latin szövegre, a magyar szavakra, valamint a latin szószerkezetekre is tekintettel volt. E szövegrészek bemutatása, elemzése mellett (45–51) a modern átiratukat (62–63) és a magyar fordításukat (71) is kézhez kapjuk.

SZENTGYÖRGYI RUDOLF monográfiája az oklevél olyan kérdéseivel foglalkozik hallatlan alapossággal, amelyre a nyelvtörténeti kutatás alig fordított figyelmet, s ezáltal is jól kiegészíti azokat az ismereteket, amelyeket az oklevélnek az utóbbi évtizedben megjelent nyelv- és névtörténeti feldolgozásaiból tudunk. A kötet újszerűsége elsősorban abban áll, hogy az elemzésben a nyelvtörténeti kutatások hagyományos módszerei mellett nagy hangsúlyt kapnak az újabbak is. Ilyen például az interdiszciplináris megközelítésmód, a többnyelvűség vizsgálata, valamint a társadalomnyelvészeti nézőpont. A továbbiakban ezen újszerű látásmódok mentén kívánom a kötetet bemutatni.

2.1. Az alapítólevél kapcsán már egy évszázaddal ezelőtt hangsúlyozták, hogy a történeti tudományok forrásközlései nem megfelelőek a nyelvtudomány számára. A történelemtudomány például egységesen nagybetűvel közli a tulajdonneveket, a központozásban a modern elveket követi, a rövidítések feloldásait és a betűk paleográfiai változatait pedig nem jelöli (54). Ezek a kiadványok bizonyos nyelvészeti kérdések vizsgálata során tévútra vezethetik a kutatót, fontos lenne tehát, hogy a nyelvemlékeinknek minél hamarabb elkészüljenek a nyelvtörténet minden egyes részterületén alkalmazható átiratai. Nagy kihívásnak nézünk elébe, mert ahogyan a szerző is mondja: „ilyen érzékenységgű forráskiadványok elkészítését a nyelv történetének kutatója nem várhatja más tudományok művelőitől, magának kell megküzdenie a feladattal” (55). A nyelvtudomány művelői közül SZENTGYÖRGYI RUDOLF vállalkozott először erre a nagy feladatra a Tihanyi alapítólevél átírásával (52–63).

Jelen munkájában betű szerint közli az oklevelet, azaz az egyes szövegbeli betűket maiakkal, a forráshoz alkalmazkodó központozással és egybe- és különírással adja közre. A nyelvtörténeti elemzést tartalmazó későbbi kötetben azonban az alapítólevél betűhű átirata is helyet kap majd, amely a helyesírás-történet tanulmányozásához nyújthat felbecsülhetetlen segítséget (55–56). A latin szöveget jelenleg is bőséges kommentár kíséri, a szerző ígérete szerint azonban a betűhű átiratban ezt is jelentős mértékben ki fogja egészíteni (56).

Az átírást a latin szöveg magyar fordítása követi (64–71), amely „nem csupán nyelvi transzformáció”, hanem „esetenként filológiai, történeti földrajzi stb. ismereteket kíván meg, olykor szükségszerűen bizonyos filológiai álláspontot (értelmezést) is tükröz” (65). Az eredeti írásmóddal közölt, a mai magyar nyelvű szövegbe tökéletesen illeszkedő szórványokat — a latin szöveghez hasonlóan — félkövér szedéssel emeli ki a szerző, amelyek így könnyedén fellelhetők a szövegben. A latin és a magyar szöveg esetében is megtalálhatók a korábbi átírások (52–54), illetve fordítások (64–65) bibliográfiai adatai.

Mind az átírásnak, mind a fordításnak fontos részét képezi az alapítólevél hátlapja, amelynek a fényképmásolatát az előlaphoz hasonlóan megtaláljuk a kötet végén. A levéltári feljegyzéseken és azonosítókon túl egy 1055 és 1060 között íródott hatsoros latin szöveg, illetve nagyrészt a 11. század végéről ránk maradt magyar szavak és szószerkezetek szerepelnek az alapítólevél ezen részén. Szintén SZENTGYÖRGYI RUDOLF volt az, aki elsőként tette közzé a hátlapon szereplő latin szövegeket, szövegegyeségeket, valamint ezek magyar fordításait (vö. 2005: 54–55, 64–65).

A hátlap rövid szövege is jól példázza, hogy mennyire fontos az, hogy időről időre visszanyúljunk az eredeti latin szöveghez, és nem a már elkészült átiratok, illetőleg magyar fordítások alapján vonjuk le a következtetéseinket. A hátlapnak azt a részletét, amelyet egy 18. századi kéz írt felül, a korábbi szövegek közlések

hiányosan, illetve bizonytalanul közölték: „[XI - - - -] argentea” (DHA. 152), „*** argentea” (ÉRSZEGI 2004: 9), „XI [a]npul[1]a[-] argentea” (SZENTGYÖRGYI 2005: 54). A ’11 ezüstkancsó’-nak fordított (SZENTGYÖRGYI i. h.) szövegrészlet liturgiátörténeti szempontból igencsak megkérdőjelezhető. Az eredeti szöveget újból kézbe véve SZENTGYÖRGYI RUDOLFNak sikerült a felülírás alatti eredeti szókapcsolatot „Vna urna” formában felfedni. Az *urna* szó ’vizeskancsó’ jelentésének elhomályosulása miatt az átíró valószínűleg *anpula*-ra javította azt. Az átírás során A-vá alakított szókezdő betűt olvasták korábban többen is XI-nek (49). A fordítások pontatlanságaira rátérve a „de eclesiasticis sancte marie scilicet & sancti aniani rebus quia refundere omnes non potuimus subscripsimus autem hic” (62) szövegrészben feltűnő *refundere* ige érdemel figyelmet. A korábbi fordítók ’helyreállít, visszaállít’ jelentéssel adták vissza a szót, ezzel is igazolva a szövegrésznek az alapítólevél utáni évszázadokban való keletkezését. SZENTGYÖRGYI RUDOLF meggyőzően érvel amellett, hogy a hátlapi feljegyzés az alapítás korára vonatkozatható, és az oklevél előlapi szövegéből kimaradt, az egyházi felszerelésekre vonatkozó leltárt tartalmazza. A szöveg második egységében olvasható, a veszprémi vásárvám királyt illető részének az eladományozása ugyanis nem támogatja a 12–13. századra történő datálást, és a *refundere* ige helyes fordítása is inkább ’előhozni, elbeszélni, leírni’ lehet: „mivel a Szűz Máriának és Szent Ányosnak szentelt egyház felszerelését részletezni nem állt módunkban, ide csatoltuk” (71). Ugyancsak a 11. századi keletkezést támogató érvként említhető továbbá az a körülmény is, hogy a hátlapi leltár az alapító szerzetesek létszámával teljes mértékben megegyező ruházatot sorol fel (46–51).

2.2. Az alapítólevéllel kapcsolatos interdiszciplináris vizsgálatok gyökerei régre nyúlnak vissza, de igazán jelentőssé az ilyen természetű kutatás csak az utóbbi években vált. Az alapítólevél keletkezésének 900. évfordulója után jelentkezett egyre inkább az a törekvés, hogy a kutatók a saját tudományterületükön kívül is vizsgálódjanak (35). A jelenlegi kutatások azt mutatják, hogy amíg korábban főként a történelemtudomány és a történeti földrajz szakemberei érdeklődtek a nyelvtörténet eredményei iránt, addig mára ez a kapcsolat kölcsönössé vált, és a nyelvészeti diszciplínák képviselői sem határolódnak el más tudományágaktól. SZENTGYÖRGYI RUDOLF elemzésében az interdiszciplináris nézőpont alkalmazása az egyik legszembetűnőbb módszertani alapelv. Tekintettel van a paleográfia, a diplomatika, a régészet, a történelemtudomány, a klasszikus és középlatin filológia, a jogtörténet, a történeti földrajz, a gazdaságtörténet, a művelődéstörténet, a néprajz, az egyháztörténet, a történeti hidrológia és a történeti földtan eredményeire is (10). Már a könyv alcímével is jelezni kívánja a szerző, hogy kötetében az említett tudományágak közül a diplomatika és a paleográfia áll a legelőkelőbb helyen. Egy egész fejezet (Az alapítólevél diplomatikai leírása) foglalkozik például az oklevél külső ismertetőjegyeivel, az anyagával, az alakjával,

a méretével, az írásával stb. Az oklevél leírását a könyv végén szereplő (Képmel-lékletek), kiváló minőségben közreadott színes képekre történő utalások is gazdagítják. Szemügyre vehetjük például az alapítólevél élén álló Krisztus-monogramot más oklevelek (a pannonhalmi interpolált oklevél és a pannonhalmi apátság javainak összeírása) grafikus invokációival összevetve, de megismerkedhetünk az alapítólevél megerősítésének a módjával is. Nemcsak az adott fejezetre, hanem a könyv egészére jellemző az a szándék, hogy a sokszínű ismeretanyag az elemzésbe szervesen beépülve egységes egészet alkosson.

2.3. Az utóbbi években a nyelvtörténészek az oklevelek magyar nyelvű szórványait — igen fontos alapelvet követve — már nem a latin szövegtől elkülönítve tárgyalják. SZENTGYÖRGYI RUDOLF is hasonlóképpen jár el a Tihanyi alapítólevél kapcsán, de ő nem csupán tekintettel van a környező latin szövegre, hanem a magyar tulajdonnevet tartalmazó oklevélszöveget „szerves egységnek” tekinti (10). Az oklevél szövegét a „Miért?”, a „Mit?” és a „Hogyan?” fázisait egymástól elválasztva vizsgálja, de hozzáteszi, hogy a „szövegalkotás folyamatában jellemzően nem különülnek el, sőt egymásra hatnak, alkalmasint összefonódnak egy-egy szövegrészlet létrehozásának a fázisai” (82). Az oklevél fogalmazójának azt a tevékenységét, hogy anyanyelvű elemeket illeszt a latin mondatrészekbe, ugyancsak egymással összefonódó tényezőkkel magyarázhatjuk. Választ adhat a *miért*-re például az európai gyakorlat követése, az oklevelek jogbiztosító szerepe, a formalizmusra való törekvés, de az ösztönösség és a véletlenszerűség is minden bizonnyal befolyással lehetett az anyanyelvi elemek effajta megjelenésére (85).

A következő fázist a szerző a névszerkezeti és névhasználati kérdések által meghatározható névválasztás alatt tárgyalja. A választás, az tudniillik, hogy *mit* kíván az oklevélíró a szövegbe illeszteni, a lexémák (néha szintagmák) szintjén valósul meg tehát, szemben a beillesztés módjának (a *hogyan*-nak) a morfológiai természetű eljárásával. A névválasztásnak hat alcsoportját különíti el SZENTGYÖRGYI RUDOLF: 1. a tényleges helynév használata, 2. a latinosítás, 3. a részfordítás, 4. a névmási és határozószói helyettesítés, 5. a közszoói említés és 6. az alkalmi névalkotás. Az első esetben a megnevezett hely tulajdonneve szerepel a szövegben. Több ugyanazon nyelvű (*Gesnov vel Apaty*) vagy különböző nyelvű (*Alba Regia ~ feheruuaru*) sajátnévi megfelelővel rendelkező helyek esetében a választást rendszerint objektív okok (pl. névhasználati szokások) határozzák meg. A latinosítás (pl. fordítás: *Aranyas ~ Aureus*, latin képzővel való ellátás: *bezprenensis*) során az oklevelet lejegyző nem választ, hanem létrehozza a nevet, amelyek használata ennek következtében alkalmi és nem általános érvényű. Külön csoportot alkotnak azok a nevek, amelyeknek csupán az egyik része (vagy az alaptagja vagy a meghatározó tagja) van az oklevél nyelvére fordítva: *inferiori Gogy ~ Alsogagh*. A tulajdonnevek nem fogalomjelölő lexémával, azaz névmással vagy határozószóval való helyettesítését az ismétlés elkerülése, a megkülönböztetés

igénye, a tagmondatok kötése, illetve a szövegbeli utalás motiválhatja: *ibidem* 'ugyanott, ugyanazon a helyen [ti. Tihany szigetén]'. A közsói említés helynevek esetében többségében földrajzi köznévi említést jelent a szóismétlés elkerülése, az egyértelmű azonosítás vagy a tulajdonnévi megjelölés hiánya miatt: *balatin ... super lacum* ('a tó fölött'). Az utolsó csoport elemeit feltételezhetően a tulajdonnévi megjelölés hiánya hozta létre, ezek tehát alapvetően nem tulajdonnévi használatúak, de egy részük idővel tulajdonnévként is rögzülhetett: *aruk fee*.

A beillesztésnek vannak „szabályos” és „szabálytalan” módjai. SZENTGYÖRGYI RUDOLF a szabályos esetek között a latin esetragokkal, a latin praeposíciókkal megvalósuló beillesztéseket tartja számon: *in aquam Sitouam*. Ezzel szemben a szabálytalan beillesztés magyar viszonyragokat, magyar névutókat, illetőleg ezekhez kapcsolt latin praeposíciókat mutat fel: *in Sitouatuin, ad brokinarea* (mindehhez lásd 86–93).

SZENTGYÖRGYI RUDOLF fent bemutatott tipizálásával alapvetően egyet lehet érteni, de azt is hangsúlyoznunk kell — amit a szerző ugyancsak megtesz több alkalommal is (82, 86) —, hogy a szöveg létrehozásának a fázisai nem minden esetben választhatók szét egyértelműen. Véleményem szerint ezen elképzelés nyomán érdemes lenne talán egy átmeneti, a névválasztás és a beillesztés módjai között elhelyezkedő kategóriát is bevezetni. Ebben a csoportban lehetne tárgyalni a latinosítás, illetőleg a részfordítás jelenségét, ezeknek közös jellemzője ugyanis az, hogy a magyar név egészében vagy részletében való lefordítása, latin képzővel történő ellátása vagy szövégenek latinként azonosítása nem jelez általános névhasználatot, hanem csupán alkalmi variánsok, azokat azért hozza létre (és nem választja) a lejegyző, hogy latinul ragozhatóságuk révén jól illeszkedjenek a latin mondat szerkezetébe. SZENTGYÖRGYI rendszerének logikája szerint a latin képzővel való ellátás például még nem beillesztési eljárás, az csak majd a megfelelő esetrag révén valósul meg (88). Én magam úgy látom, hogy ha a latinosítást és részfordítást nem is tekintjük beillesztési módozatnak, a névválasztás tiszta formájától, a tényleges magyar helynév vagy annak latin megfelelője közti választás esetétől mégis érdemes lenne a fent említett okok miatt ezeket a megoldásokat különválasztani.

2.4. Az utóbbi években az is egyre erőteljesebben foglalkoztatja a kutatókat, hogy kinek, kiknek a nyelve, nyelvhasználata mutatkozik meg az oklevelek magyar nyelvű elemeiben. E kérdéskör kapcsán elsősorban az oklevelek szerzőségének a problematikájával kell foglalkoznunk. A Tihanyi alapítólevél szövegéről hosszú ideig úgy vélekedtek, hogy azt egyetlen ember, Miklós püspök jegyezte le a saját kezével (15). SZENTGYÖRGYI RUDOLF ezt cáfolandó a birtokadományozás hosszú eljárásának a bemutatása után az oklevelek elkészítésének az összetett folyamatát is felvázolja, minthogy az alapítólevél is hasonlóképpen egy többlépcsős procedúra eredményének tekinthető. A határjárás során készített feljegyzésekből

az oklevél-fogalmazó (*dictator*) állította össze az oklevél fogalmazványát. Ezek után a formulázás következett, amely jellemzően a nagyobb műveltséget szerzett jegyző (*notarius*) feladatköre volt. Végül pedig a már formulákat is tartalmazó fogalmazványból a szükséges javításokat elvégezve az írnok (*scriptor*) készítette el a megerősítésre és hitelesítésre váró tisztázatot (14–15).

Az alapítólevelet vizsgálva a szöveg stílusában megmutatkozó különbség már korábban szemet szúrt a kutatóknak. A dispositión kívüli szerkezeti egységek latinságára a körmondatok, a szóbőség, a változatosság és a rímes próza jellemző, ezzel a csiszolt latinsággal szemben a magyar nyelvi elemek nagy részét tartalmazó dispositio jóval egyszerűbb, iskolásabb, illetőleg pontatlanságokat is szép számmal tartalmaz. Mindebből a mi szempontunkból levonható legfontosabb tanulság az, hogy a szórványokban bővelkedő részt minden bizonnyal magyar anyanyelvű személy fogalmazta meg. A lejegyzett magyar nyelvi adatok azonban vélhetően nem csak az ő anyanyelvét tükrözik, feltételezhetjük ugyanis, hogy az alapítólevél nyelvi anyagán a határjárás során szerepet kapó helyi lakosság nyelvhasználatára, illetőleg a határjáró tisztviselők nyelvi befolyására valamiképpen ugyancsak nyomot hagyhatott. A Tihanyi összeírás fogalmazványának és tisztázatának az összevetése ugyanakkor azt is megmutatja, hogy a tisztázát készítésekor a *scriptor* is változtathatott nemcsak a latin nyelvű szövegen, de a szórványok lejegyzésén is. A Tihanyi alapítólevél esetében a feljegyzések és a fogalmazvány hiányában a feltételezhető nyelvi rétegek nem különíthetők el egyértelműen, az azonban bizonyosnak látszik, hogy „az anyanyelvünkön fennmaradt nyelvi elemek magyarul beszélő (minden bizonnyal magyar anyanyelvű) nyelvhasználók nyelvi produktumai” (105, az elmondottakhoz vö. 97–105).

3. SZENTGYÖRGYI RUDOLF könyve jó példáját nyújtja annak, hogy egy-egy régtől fogva tanulmányozott nyelvemlék problematikáját érdemes időről időre a vizsgálatok homlokterébe állítani. Egy ilyen munka persze akkor lesz eredményes, ha nem az a célja, hogy háttérbe szorítva a korábbi kutatásokat azok helyébe lépjen, hanem az, hogy az azóta elérhető ismeretanyag segítségével, illetőleg a modern módszerek és technikai lehetőségek alkalmazásával kiegészítse és pontosítsa azokat, de szempont lehet az eddig nélkülözött irányvonalaknak a kutatásokba való bevonása is. A szerző a saját munkájáról ennek szellemében a következőképpen nyilatkozik: „nem a korábban megjelent fontos monográfiák helyére kíván lépni, hanem azok sorába illeszkedik” (11). Az ismertetett monográfia arra is kitűnő példát ad, hogy nemcsak a korábban vizsgált témák újrafelfedezése hozhat eredményeket, hanem adott esetben az is jótékonyan hathat a tudományos kutatómunkára, ha az egyes, azonos tárgykörben dolgozó kutatók között szakmai párbeszédet kialakítva végezzük a kutatásainkat, ahogyan erre SZENTGYÖRGYI RUDOLF is törekedett.

Irodalom

- BÁRCZI GÉZA 1951. *A tihanyi apátság alapítólevele mint nyelvi emlék*. Nyelvészeti Tanulmányok 1. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- DHA. = GYÖRFFY GYÖRGY, *Diplomata Hungariae Antiquissima I*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1992.
- ÉRSZEGI GÉZA 2004. A Tihanyi alapítólevél [latin szöveg és fordítás]. In: ÉRSZEGI GÉZA szerk., *A Tihanyi alapítólevél*. Második, bővített kiadás. Tihany, Bencés Apátság. 1–4.
- ÉRSZEGI GÉZA szerk. 2007. *Tanulmányok a 950 éves Tihanyi alapítólevél tiszteletére*. Tihany, Tihanyi Bencés Apátság.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010. *A Tihanyi alapítólevél mint helynévtörténeti forrás*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 16. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- SZAMOTA ISTVÁN 1895. A tihanyi apátság 1055-iki alapítólevele mint a magyar nyelv legrégebb hiteles és egykorú emléke. *Nyelvtudományi Közlemények* 25: 129–167.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2005. A tihanyi apátság alapítólevele: betűhív átírás és magyar fordítás jegyzetekkel. In: ZELLIGER ERZSÉBET, *A Tihanyi Alapítólevél*. Pannonhalma, Bencés Kiadó. 47–65.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2010. *A tihanyi apátság alapítólevele mint a magyar nyelvtörténeti kutatások forrása*. PhD-disszertáció. Kézirat. Budapest, ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola. URL: http://nyelvtortenet.elte.hu/?page_id=107 (2014.08.01.).
- ZELLIGER ERZSÉBET 2005. *A Tihanyi Alapítólevél*. Pannonhalma, Bencés Kiadó.

SZŐKE MELINDA

TOLCSVAI NAGY GÁBOR, **Bevezetés a kognitív nyelvészetbe.**
Budapest, Osiris, 2013. (392 lap)

Olyan művek szerzőjeként, mint A magyar nyelv szövegtana (2000), valamint A kognitív szemantika (2010) Tolcsvai Nagy Gábor korábban is sikerrel oldotta meg azt a feladatot, hogy egyszerre szólítson meg nyelvészettel ismerkedő érdeklődőket és professzionális nyelvészeket. A Bevezetés a kognitív nyelvészetbe című könyvének célkitűzését az Előszó is ebben a szellemben jelöli ki: a kötet a kognitív nyelvészet elméleti alapjait, módszertanát és a legfontosabb alapkérdéseit „az eredetihez legközelebbi nyelvezettel”, de „kidolgozott magyar példákat” megadva „magyar nyelvi anyagon” és „saját kutatásai alapján” mutatja be (9). A szerző már az Előszóban rámutat arra is, hogy műve nem „ellenretorika”, vagyis nem más irányzatokat kíván használni negatív elrugaszkodási pontként a kognitív